

En socialförvaltning borde inte ha föreslagit att länsrätten skulle förordna en kvinna till ett offentligt biträde för ett barn i ett LVU-ärende när syftet med framställningen var att en viss manlig advokat inte skulle utses

---

Advokat AA förordnades i november 2001 av Länsrätten i Mariestad som offentligt biträde för BB, född 1999, i ett ärende hos Socialnämnden i Tidaholms kommun avseende en s.k. barnavårdsutredning. Fråga var om BB skulle beredas vård enligt 2 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU).

Socialnämndens arbetsutskott beslutade den 23 januari 2002 att inte ansöka om vård enligt LVU.

AA begärde därefter ersättning för sitt uppdrag som biträde för BB.

I samband med att socialnämnden meddelade länsrätten att målet kunde avslutas avgav socialsekreterare CC – vid sidan av ett yttrande angående ersättningen till bl.a. AA – en skrivelse daterad den 27 februari 2002 med följande innehåll.

AA har varit ombud åt BB då en ansökan om vård enligt LVU var aktuell. AA gjorde ett besök i familjehemmet, där han också träffade BB. Han var där i knappt en timme då han lekte med BB den mesta av tiden. De frågor han ställde till familjehemmet var varför BB var folkbokförd hos dem samt om DD:s förmåga att sköta BB:s medicinering. Det är enda kontakten han haft med familjehemmet eller någon annan i BB:s närhet. Efter det besöket sa han till handläggande socialsekreterare att det behövdes vård enligt LVU. Under socialnämndens arbetsutskotts sammanträde tog han inte ställning till förslaget om ansökan om vård enligt LVU. Modern och hennes ombud hade ett långt anförande först. Efter det sa AA att det är bra om det går att lösa frivilligt och om samtycket är tillförlitligt överlåter han åt nämnden att bestämma.

AA själv var fundersam enligt både familjehemmet och modern om han var jävig i målet eftersom han tidigare försvarat modern i ett brottmål. Han

ställde frågan till modern och hennes ombud som inte hade något att erinra mot att han representerade BB vilket han då gjorde.

Vår bedömning är att AA ej engagerade sig i ärendet i den utsträckning

som krävs för att kunna representera ett treårigt barn och uttala sig om vad som är bäst för barnet. Att AA ej tog någon ställning i frågan ser vi som anmärkningsvärt.

Knappt ett år senare uppkom på nytt fråga om huruvida BB skulle beredas vård enligt LVU. Nämnden inledde en utredning. I en skrivelse daterad den 31 januari 2003 underrättade socialnämnden, genom CC, Länsrätten i Mariestad om saken. I skrivelsen – som även var undertecknad av IFO-chefen EE – angavs att det inte gick att utesluta att socialtjänsten skulle komma att ansöka om vård enligt LVU och att mor och son borde ha var sitt ombud då det kunde befaras att de kunde komma att ha motstridiga intressen. Vad gällde det offentliga biträdet för BB angavs:

Socialtjänsten önskar ett kvinnligt ombud för BB.

Länsrätten förordnade därefter ett kvinnligt offentligt biträde för BB.

AA framförde i en anmälan till JO klagomål mot socialsekreteraren CC vid socialförvaltningen i Tidaholms kommun. AA anförde bl.a. följande.

Han kan inte se någon rättslig eller saklig grund för CC att ge in ett yttrande till länsrätten angående hans biträde i barnavårdsärendet. Anledningen till att han inte tog ställning i LVU-frågan var att han i och för sig ansåg att tillräckliga skäl för vård enligt LVU förelåg, men att han, som relativt nyinsatt i ärendet, inte ansåg sig kunna bedöma om moderns samtycke till frivillig vård var av sådan art och styrka att det gick att lägga till grund för ett ställningstagande.

Vad gäller CC:s anmälan till länsrätten om behov av offentligt biträde för BB, har han senare fått veta att det i första hand inte var ett kvinnligt biträde som socialtjänsten önskade, utan att huvudskälet var att AA inte skulle förordnas. CC:s agerande kan inte tolkas på annat sätt än att hon för socialtjänstens räkning önskade det biträde för BB som hon själv var nöjd med och som förfäktade hennes åsikt. Hennes omskrivning att hon för barnets räkning önskade ett kvinnligt biträde gav inte länsrätten tillräckligt besked om att hon ville undvika en viss advokat utan kunde tolkas på annat sätt.

Enligt AA hade CC genom sin handläggning allvarligt åsidosatt de plikter som åvilade henne som tjänsteman. Han ifrågasatte om hon inte hade gjort sig skyldig till tjänstefel.

Anmälan remitterades för utredning och yttrande till Socialnämnden i Tidaholms kommun. I nämndens (arbetsutskottet) remissvar angavs följande.

Det yttrande som skrevs till länsrätten 2002-02-27 gjordes då socialnämnden anser det av största vikt att länsrätten får kännedom om hur de offentliga biträden som utses för att företräda barn agerar.

Det skall understrykas att det är rätten som utser offentligt biträde och inte kommunen. Rätten inhämtar yttrande från kommunen men är inte bunden av kommunens yttrande. Det åligger rätten att göra erforderlig prövning då den fattar sitt beslut om förordnande av offentligt biträde.

I aktuellt ärende är det korrekt att det framfördes önskemål om en kvinna som offentligt biträde. Orsaken till detta är inte att socialnämnden skulle önska ett offentligt biträde med åsikter som passar nämnden. Ett sådant agerande vore inte

förenat med den etik som en advokat och ett offentligt biträde måste uppvisa, oavsett vem som förordnas.

Det kan noteras att rätten förordnade ett kvinnligt biträde för den underårige. Det offentliga biträdet har dock inte delat kommunens uppfattning i ärendet. Påståendet om att få ett biträde med åsikter som passar handläggare eller nämnd saknar all grund.

Då det gäller tjänstefel så är en förutsättning för detta brott att man uppsåtligen eller av oaktsamhet vid myndighetsutövning genom handling eller underlåtenhet åsidosätter vad som gäller för uppgiften. Av vad som angetts ovan framgår att det inte föreligger något åsidosättande av vad som gäller för kommunens uppgift. Att yttra sig till rätten torde för övrigt inte vara myndighetsutövning då det inte är något beslut av kommunen som grundar sig på offentligrättslig lagstiftning och som förpliktar någon att agera enligt.

Om Justitieombudsmannen menar att kommunens synpunkt om offentligt biträde var olämplig eller att den borde åtföljts av en förklaring till varför den framförts kommer kommunen att ta till sig och beakta detta inför framtiden. Kommunen vidhåller dock att det inte begåtts något fel i sak, att påstående om tjänstefel saknar all grund och att det därför inte föreligger skäl för allvarlig kritik från Justitieombudsmannen.

JO fann att nämndens yttrande var alltför knapphändigt för att kunna ligga till grund för en bedömning av vad som förevarit och anmodade därför i en förnyad remiss socialnämnden att inkomma med ett yttrande angående dels syftet med skrivelsen till länsrätten den 27 februari 2002, och huruvida CC var behörig att själv ge in den, dels varför socialnämnden önskade ett kvinnligt biträde för barnet.

I ett kompletterande yttrande anförde nämnden följande.

Syftet med handläggarens skrivelse till Länsrätten i Mariestad 2002-02-27 var att göra länsrätten uppmärksam på hur ett offentligt ombud agerar då de företräder ett utsatt barn. Handläggaren ansåg att ombudet ej tillvaratog barnets intresse och såg det som viktigt att länsrätten fick kännedom om detta eftersom det är länsrätten som förordnar ombuden.

Måhända att handläggaren riktat skrivelsen till fel myndighet. Om så är fallet anser socialnämnden att länsrätten borde ha vidarebefordrat skrivelsen till rätt myndighet eller kontaktat socialnämnden och informerat socialnämnden om vart socialnämnden skulle ha sänt skrivelsen.

Anledningen till att handläggaren önskade ett kvinnligt ombud för barnet var att, som advokat AA skriver, undvika att barnet skulle få samma offentliga biträde som tidigare. Orsaken till detta var den kritik som handläggaren framförde i sin skrivelse till länsrätten 2002-02-27.

Handläggaren är väl medveten om att det inte är möjligt begära ett specifikt offentligt biträde. För att minska utbudet, och därmed undvika advokat AA, valde handläggaren att önska ett kvinnligt biträde för barnet.

Socialnämnden kan bara beklaga att detta har uppfattats som ett hot mot rättssäkerheten. Det är socialnämndens bestämda uppfattning att handläggaren med sin skrivelse inte haft annat syfte än att stärka rättssäkerheten för det aktuella barnet. Handläggaren framförde endast ett önskemål och länsrätten förhörde sig aldrig ytterligare om vilka grunder handläggaren hade för detta önskemål innan de beslutade förordna annat offentligt biträde.

Socialnämnden kan konstatera att handläggaren inte varit behörig att själv inge skrivelsen till länsrätten daterad 2002-02-27.

Socialnämnden anser att det inte begåtts något tjänstefel då förutsättningen för detta brott är att man uppsåtligen eller av oaktsamhet vid myndighetsutövning genom

handling eller underlåtenhet åsidosätter vad som gäller för uppgiften. Att yttra sig till rätten torde inte vara myndighetsutövning då det inte är något beslut av kommunen som grundar sig på offentligrättslig lagstiftning och som förpliktigar att agera enligt.

Socialnämnden vidhåller således att det inte begåtts något allvarligt fel, att påståendet om tjänstefel saknar all grund och att det ej heller föreligger några skäl för allvarlig kritik från Justitieombudsmannen.

AA kommenterade remissvaret. Han hänvisade bl.a. till vad han tidigare framfört angående att det egentliga syftet med att framföra önskemål om ett kvinnligt biträde avsiktligt dolts för länsrätten, som inte hade anledning att ifrågasätta annat än att det var fråga om ett helt legitimt syfte, t.ex. att tidigare upplevelser hos barnet gjorde ett kvinnligt biträde mer lämpat. CC fick sin önskan om att det tidigare biträdet ej skulle utses tillgodosedd utan att behöva redovisa något skäl för detta.

I ett beslut den 9 mars 2005 anförde *JO André* följande.

Rättslig reglering

I mål eller ärenden angående bl.a. beredande av vård enligt 2 § LVU skall offentligt biträde förordnas för den som åtgärden avser samt för dennes vårdnadshavare, om det inte måste antas att behov av biträde saknas (39 § första stycket LVU). Behövs offentligt biträde både för den unge och för dennes vårdnadshavare, förordnas gemensamt biträde, om det inte finns motstridiga intressen mellan dem (39 § andra stycket LVU). Om frågan rörande vård enligt LVU har föranletts av att vårdnadshavaren har brustit i omsorgen om den unge får det regelmässigt anses föreligga motstridiga intressen mellan föräldern och den unge (prop. 1979/80:1 del C s. 89). Som huvudregel förordnas offentligt biträde av den domstol eller myndighet som handlägger målet eller ärendet. I ärenden hos socialnämnd angående omhändertagande enligt LVU skall dock länsrätten besluta i frågor om offentligt biträde (39 § tredje stycket LVU).

Regler om offentligt biträde fanns tidigare i rättshjälpslagen (1972:429).

Bestämmelserna om offentligt biträde fördes fr.o.m. den 1 december 1997 in i den materiella lagstiftningen, bl.a. LVU (se prop. 1996/97:9). De bestämmelser som var gemensamma för de olika mål eller ärenden där offentligt biträde kan förordnas fördes samman i en särskild lag, lagen (1996:1620) om offentligt biträde.

Den som är förordnad som offentligt biträde för någon som är under 15 år, utan att samtidigt vara biträde för vårdnadshavaren, är enligt 36 § andra stycket LVU utan särskilt förordnande den unges ställföreträdare i det mål eller ärende som förordnandet avser. Enligt 6 § lagen om offentligt biträde får ett biträde besluta om utredning som är skäligen påkallad för att tillvarata huvudmannens rätt, om utredningen inte kan erhållas genom den domstol eller myndighet som handlägger målet eller ärendet. Utöver dessa paragrafer finns det inte i lagen om offentligt biträde eller LVU några bestämmelser om vilka uppgifter eller befogenheter som biträdet har.

I förarbetena till 36 § andra stycket LVU anfördes beträffande det offentliga biträdets och ställföreträdarens uppgifter bl.a. följande (prop. 1994/95:224 s. 57).

Ställföreträdaren skall tillvarata barnets intresse. Han bör alltså framföra de synpunkter och de önskemål som barnet har. Skulle ställföreträdaren ha en annan uppfattning än barnet, bör han med beaktande av barnets önskemål hävda den uppfattning som han anser bäst tjäna barnets intresse. Om barnet så önskar, skall han t.ex. se till att beslut och domar blir överklagade.

Ställföreträdaren är samtidigt barnets offentliga biträde och skall i den egenskapen ta till vara barnets bästa i olika hänseenden. Han skall bl.a. fungera som barnets rådgivare. Vidare skall han bevaka att nödvändig utredning angående barnets person, t.ex. utlåtanden från barnpsykologer eller annan expertis, inhämtas.

Skrivelsen till länsrätten den 27 februari 2002

De synpunkter som socialsekreteraren framlade i skrivelsen synes ha gått ut på att AA inte varit tillräckligt engagerad i ärendet och att han avstått från att ta ställning i frågan om förutsättningar för ett omhändertagande av barnet enligt LVU förelegat eller inte. Som ett exempel på AA:s bristande engagemang framfördes att han endast besökte familjehemmet en gång, stannade knappt en timme och då mest lekte med barnet. Socialsekreteraren ansåg att AA inte i tillräcklig utsträckning försökt att informera sig om barnets förhållanden.

Fram till dess att ett omhändertagande enligt LVU underställs länsrättens prövning har länsrätten inte haft någon egen möjlighet att i det aktuella ärendet närmare bedöma hur det offentliga biträdet har utfört sitt uppdrag. Finner socialnämnden att det finns skäl att uppmärksamma länsrätten på ett biträdes agerande är nämnden oförhindrad att göra detta. Omständigheterna kan vara sådana att nämnden till och med bör upplysa länsrätten om biträdets bristande lämplighet. Det ligger i sakens natur att de synpunkter som nämnden i sådana fall finner det angeläget att lämna måste vara objektivt grundade och ha viss substans.

Länsrätten har i en sådan situation att pröva värdet av socialnämndens upplysningar och väga dessa mot den eventuella kännedom och åsikt om biträdets insatser som rätten själv har skaffat sig. Jag finner därför inte skäl att för egen del kommentera innehållet i skrivelsen i och för sig. Däremot anser jag att frågan huruvida skrivelsen skulle ges in till domstolen har utgjort en sådan fråga som det ankommit på socialnämnden att ta ställning till. Av nämndens andra yttrande till JO framgår också att socialsekreteraren inte hade behörighet att själv inge skrivelsen till länsrätten. CC borde således inte på egen hand ha tillställt länsrätten ett yttrande över det offentliga biträdets sätt att fullgöra sitt uppdrag.

Anmälan till länsrätten om behovet av ett (kvinnligt) offentligt biträde

När socialnämnden i ett ärende om vård enligt LVU gör en anmälan till länsrätten om behovet av ett offentligt biträde för barnet föreligger inte något hinder för nämnden att framföra att det av olika anledningar är önskvärt att det biträde som länsrätten förordnar har t.ex. vissa särskilda kvalifikationer. Så som AA själv har anfört till JO kan det finnas legitima skäl att begära ett kvinnligt biträde, t.ex. när

tidigare upplevelser hos barnet gör att en kvinna är mer lämpad som biträde än en man.

Det förelåg i och för sig inte något hinder för socialtjänsten att påtala för länsrätten att man av olika skäl inte fann det önskvärt att AA utsågs som offentligt biträde för barnet. Även i detta avseende ankom det på länsrätten att bedöma om förvaltningens synpunkter skulle beaktas. Handläggande socialsekreterare – som enligt nämndens andra remissvar var väl medveten om att det inte är möjligt att begära ett specifikt offentligt biträde – valde dock att inte ange det egentliga skälet för hemställan till länsrätten. Genom att ”önska” ett kvinnligt biträde, i syfte att undvika att AA på nytt blev förordnad till offentligt biträde för barnet, doldes det verkliga skälet till hemställan och på så sätt kom länsrätten att vilseledas. Agerandet är i denna del helt oacceptabelt.

Övrigt

Vad AA har anfört i övrigt föranleder inte något uttalande från min sida.